

โครงสร้างรายได้รายจ่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในเขต ภาคเหนือตอนบน

อารีย์ เชื้อเมืองพาน*

1.บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยมีการขยายตัวในอัตราสูง โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 เศรษฐกิจของประเทศได้มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง อัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 10.5 ต่อปี สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ถึงหนึ่งเท่าตัว และเป็นอัตราการขยายตัวสูงสุดในรอบ 25 ปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2540) แม้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมจะอยู่ในอัตราสูงเป็นที่น่าพอใจ แต่การขยายตัวนั้นไม่ได้ก่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาโดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างครัวเรือน

ในระดับต่าง ๆ ระหว่างชนบทกับตัวเมืองและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจยังมีมากขึ้น ในปี 2538 กลุ่มครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีคือมีระดับรายได้สูงที่สุด 20 เปอร์เซ็นต์แรกมีสัดส่วนรายได้คิดเป็นร้อยละ 59 ของรายได้รวมของคนทั้งประเทศ ซึ่งเพิ่มขึ้นจากเดิมถึงร้อยละ 6 ในขณะที่คนที่ยากจนที่สุด 20 เปอร์เซ็นต์มีสัดส่วนของรายได้คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 3.9 เท่านั้น ซึ่งลดลงจากเดิมร้อยละ 0.7 กลุ่มคนที่ยากจนที่สุดยังคงเป็นกลุ่มเกษตรกร ซึ่งมีรายได้ต่ำมากคิดเป็นสัดส่วนเพียงครึ่งหนึ่งของรายได้เฉลี่ยทั้งประเทศคือประมาณ 34,000 บาท/ปี

* อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์และสหกรณ์การเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ภาคการเกษตรถือว่าเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อประเทศไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมเพราะภาคการเกษตรเป็นภาคที่ผลิตอาหารเลี้ยงคนทั้งประเทศและสามารถผลิตอาหารส่งไปขายยังต่างประเทศนำเงินตราเข้าประเทศปีละหลายล้านบาท นอกจากนี้ภาคการเกษตรยังเป็นภาคที่เกี่ยวพันภาคการผลิตอื่น ๆ อีกมากมายทั้งปัจจัยการผลิตที่เป็นวัตถุดิบและแรงงาน ซึ่งแรงงานในภาคการเกษตรในปี 2541 มีจำนวนทั้งสิ้น 19.95 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 56.66 ของแรงงานทั้งหมด(ตารางที่ 1) แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในระยะเวลาที่ผ่านมามีพบว่าสัดส่วนของรายได้ในภาคการเกษตรจะต่ำกว่ารายได้นอกภาคการเกษตรหลายเท่าตัวกล่าวคือ เมื่อสิ้นปี 2519 รายได้ภาคการ

เกษตรเฉลี่ยต่อหัวเท่ากับ 1,797 บาท/คน/ปี ในขณะที่รายได้ภาคนอกการเกษตรสูงถึง 10,905 บาท/คน/ปี ซึ่งรายได้ภาคนอกการเกษตรจะสูงกว่าภาคการเกษตรถึง 6.07 เท่า และเมื่อสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 รายได้ภาคนอกการเกษตรเพิ่มขึ้นเป็น 98,077 บาท/คน/ปี ในขณะที่รายได้ภาคการเกษตรเพิ่มขึ้นเป็น 8,110 บาท/คน/ปี ซึ่งรายได้ภาคนอกการเกษตรจะสูงกว่าภาคการเกษตรถึง 12.09 เท่า และสัดส่วนรายได้ภาคนอกการเกษตรต่อรายได้ภาคการเกษตรก็มีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้น(ตารางที่ 2) ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลทำให้แรงงานภาคการเกษตรเคลื่อนย้ายไปสู่ภาคการผลิตอื่นเช่น โรงงานอุตสาหกรรม การก่อสร้าง เป็นต้น

ตารางที่ 1 จำนวนแรงงานในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร

หน่วย : หน่วยพันคน

ปี	จำนวนประชากร				จำนวนแรงงาน			
	เกษตร	นอก เกษตร	รวม	ร้อยละ	เกษตร	นอก เกษตร	รวม	ร้อยละ
2536	36,540	22,143	58,683	62.27	19,833	13,546	33,379	59.42
2537	36,720	22,615	59,335	61.89	19,914	13,833	33,747	59.01
2538	36,855	23,130	59,985	61.44	19,969	14,146	34,115	58.53
2539	36,943	23,690	60,633	60.93	19,998	14,486	34,484	57.99
2540	37,008	24,270	61,278	60.39	20,016	14,839	34,855	57.43
2541	36,948	24,974	61,922	59.67	19,959	15,265	35,224	56.66

ที่มา : ชูชาติ อุर्मภรณ์.2539

หมายเหตุ : ร้อยละ หมายถึง จำนวนแรงงานภาคเกษตรต่อจำนวนแรงงานทั้งหมด

ตารางที่ 2 รายได้เฉลี่ยต่อหัวในภาคการเกษตรและภาคนอกการเกษตร

หน่วย : บาท/คน/ปี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจ	ภาคการเกษตร		ภาคนอกการเกษตร		สัดส่วน(เท่า) (2)/(1)
	จำนวน(1)	เพิ่ม/ลด	จำนวน(2)	เพิ่ม/ลด	
ฉบับที่1(2504-2509)	1,002	-	6,212	-	6.20
ฉบับที่2(2510-2514)	1,373	371	9,148	2,936	6.66
ฉบับที่3(2515-2519)	1,797	424	10,905	1,757	6.07
ฉบับที่4(2520-2524)	3,674	1,877	20,629	9,724	5.61
ฉบับที่5(2525-2529)	5,743	2,069	38,357	17,728	6.68
ฉบับที่6(2530-2534)	6,943	1,200	68,597	30,240	9.88
ฉบับที่7(2535-2539)	8,110	1,167	98,077	29,480	12.09

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณารายได้ของครัวเรือนในภาคการเกษตรในปี 2541/2542 เพิ่มขึ้นจากปีก่อนถึงร้อยละ 11 เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้ว่ารายได้ครัวเรือนในภาคการเกษตรจะเพิ่มสูงขึ้น แต่ราคาผลผลิตในภาคการเกษตรกลับประสบปัญหาราคาตกต่ำมาโดยตลอดโดยเฉพาะ ข้าว ด้วยเหตุนี้โครงสร้างการกระจายรายได้ในภาคการเกษตรยังคงเป็นปัญหาที่รัฐบาลจะต้องหาแนวทางในการแก้ไขต่อไป

ภาคเหนือก็เป็นอีกภาคหนึ่งที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร และถือได้ว่าการผลิตภาคการเกษตรเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประชาชนในภาคเหนือโดยพืชเศรษฐกิจที่สำคัญหลักยังคงได้แก่ข้าว

ซึ่งในปี 2541 เกษตรกรในภาคเหนือมีผลผลิตข้าวรวมทั้งสิ้น 6.9 ล้านเมตริกตัน เพิ่มขึ้นจากปี 2540 ถึง 0.8 ล้านเมตริกตัน ส่วนระดับราคาข้าวจะพบว่า ราคาข้าวเฉลี่ยในปี 2541 เท่ากับ 6,686 บาท/ตัน เพิ่มขึ้นจากปี 2540 ถึงตันละ 1,095 บาท แม้ว่าปริมาณผลผลิตและระดับราคาข้าวของเกษตรกรในภาคเหนือจะเพิ่มสูงขึ้นแต่ระดับฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในเขตภาคเหนือยังอยู่ในระดับต่ำ คือ ยังคงมีฐานะที่ยากจนอยู่ ดังนั้นจึงเป็นประเด็นคำถามก็คือ โครงสร้างรายได้และรายจ่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเป็นอย่างไร ระดับรายได้ที่ได้รับต่ำกว่าหรือสูงกว่าระดับรายจ่าย

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึง

- 2.1 โครงสร้างรายได้รายจ่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในเขตภาคเหนือตอนบน
- 2.2 ฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว
- 2.3 ทักษะคติในการประกอบอาชีพทำนา

3. วิธีการศึกษา

3.1 ข้อมูลที่จะใช้ทำการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้จะใช้ข้อมูลโดยการออกสัมภาษณ์ข้อมูลด้านรายได้รายจ่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทุกพื้นที่ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่จังหวัดละ 600 ตัวอย่าง รวม 1,200 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเพื่อให้การเก็บรวบรวมตัวอย่างกระจายครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อที่จะให้ผลการศึกษา นั้นถูกต้องสมบูรณ์มากที่สุด

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้รับจากเกษตรกรตัวอย่างจะนำมาวิเคราะห์โครงสร้างรายได้รายจ่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโดยใช้วิธีการเชิงพรรณนา ซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าวจะใช้รูปแบบของการวิเคราะห์ใน 2 รูปแบบ คือ

3.2.1 การวิเคราะห์แนวตั้ง (Vertical Analysis) คือ การวิเคราะห์โครงสร้างรายได้รายจ่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในแต่ละจังหวัด

3.2.2 การวิเคราะห์แนวนอน (Horizontal Anaysis) คือ การวิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้างรายได้รายจ่ายของ

เกษตรกรทั้งสองจังหวัดว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

4. ผลการศึกษา

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 1,200 ตัวอย่าง พอจะสรุปได้ดังนี้

4.1 สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคม

4.1.1 ระดับการศึกษา

จากการสำรวจข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่จังหวัดเชียงรายพบว่า ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 62.2 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาถึงมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา และการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรือสูงกว่ามีจำนวนน้อยมากเพียง 7 ราย เท่านั้น ส่วนระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครัวเรือนพบว่า ส่วนใหญ่จะมีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา รองลงมาจะอยู่ในระดับอุดมศึกษา และระดับประถมศึกษาจะต่ำสุด(ตารางที่ 3)

ส่วนระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า จะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกันกับเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย กล่าวคือ หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จะมีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา รองลงมาได้แก่ระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา ส่วนการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรือสูงกว่าจะมีน้อย แต่จะมีมากกว่าในจังหวัดเชียงราย (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ระดับการศึกษาของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่

หน่วย : ครัวเรือน

รายการ	ไม่ได้ศึกษา		ประถมศึกษา		มัธยม/อาชีวะ		ปริญญาตรี		สูงกว่า ป.ตรี		รวม	
	ชร.	ชม.	ชร.	ชม.	ชร.	ชม.	ชร.	ชม.	ชร.	ชม.	ชร.	ชม.
หัวหน้าครัวเรือน	57	41	373	398	163	149	7	12	0	0	600	600
ร้อยละ	9.50	6.83	62.20	66.33	27.17	24.84	1.16	2.00	0.00	0.00	100.00	100.00
สมาชิก	0	0	48	26	459	413	91	154	2	7	600	600
ร้อยละ	0.00	0.00	8.00	4.33	76.50	68.83	15.16	25.67	0.34	1.17	100.00	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : 1. ชร.หมายถึง เชียงราย , ชม.หมายถึง เชียงใหม่

จากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่า ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในจังหวัดเชียงรายมีระดับการศึกษาสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่ แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรืออาชีวศึกษา รองลงมาได้แก่ระดับปริญญาตรี ส่วนในระดับประถมศึกษาศึกษานั้นมีน้อยมากซึ่งหากจะพิจารณาถึงข้อเท็จจริงพบว่า ครัวเรือนที่มีสมาชิกมีระดับการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นั้น สมาชิกดังกล่าวอยู่ระหว่างการศึกษายุ่งและอาจจะจบการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นในภายหน้า แม้ว่าระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนอาจจะแตกต่างกันบ้าง แต่สิ่งหนึ่งที่เกษตรกรส่วนใหญ่ให้ข้อมูลตรงกันว่า การประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรมไม่มีความมั่นคง และไม่เชื่อว่าอาชีพด้านการเกษตรจะสามารถเสริมสร้างฐานะทางครอบครัวให้ดีขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นเกษตรกรเกือบทุกรายจะพยายามส่งเสริมให้บุตรหลานให้ได้รับการศึกษาใน

ระดับที่สูงขึ้นเพราะ มีความเชื่อว่าการประกอบอาชีพอื่นจะทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของครัวเรือนดีขึ้น ซึ่งจากการสำรวจพบว่า มีครัวเรือนของเกษตรกรในจังหวัดเชียงรายถึง 63 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.50 ของครัวเรือนตัวอย่างที่บุตรไม่ได้ประกอบอาชีพทำนา และจำนวน 207 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 34.50 ที่มีบุตรบางส่วนได้หันไปประกอบอาชีพอื่น ส่วนครัวเรือนที่มีบุตรประกอบอาชีพทำนามีเพียง 43 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 7.17 เท่านั้น ส่วนที่เหลืออีก 287 ครัวเรือน หรือร้อยละ 47.83 สมาชิกครัวเรือนอยู่ในระหว่างศึกษาอยู่ แต่ครัวเรือนเหล่านี้ก็ไม่อยากจะให้บุตรหลานมาประกอบอาชีพทำนา ส่วนครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่จะมีลักษณะคล้ายกันคือ เกษตรกรส่วนใหญ่จะไม่ประสงค์ให้บุตรมาประกอบอาชีพทำนา ดังนั้นจากข้อมูลที่สำรวจพบว่า ครัวเรือนที่บุตรไม่ได้ประกอบอาชีพทำนามีจำนวน 117 ครัวเรือน หรือร้อยละ 19.50 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด ครัวเรือนที่มีบุตรส่วนหนึ่งไปประกอบอาชีพอื่นที่

ไม่ใช่เกษตรกรรวมจำนวน 225 ครัวเรือน หรือร้อยละ 37.50 และมีเพียง 31 ครัวเรือน เท่านั้นที่มีบุตรได้ประกอบอาชีพทำนา ส่วนที่เหลืออีก 227 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 37.83 อยู่ระหว่างการศึกษาศึกษา และหากสำเร็จ การศึกษาแล้วไม่มีครัวเรือนใดเลยที่ประสงค์ จะให้บุตรหลานของตนเองประกอบอาชีพทำ นาหรือการเกษตร ส่วนใหญ่ต้องการให้บุตรที่ จะจบการศึกษาให้ประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้ประจำเช่น รับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

4.1.2 โครงสร้างการผลิต

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัด เชียงรายจะประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก และปลูกพืชอื่นเสริมรวมถึงการทำนาปรังในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว ซึ่งจากการสำรวจพบว่า เกษตรกรจะนิยมปลูกข้าวเหนียวมากที่สุด โดยเฉพาะฤดูทำนาปี ทั้งนี้เนื่องจากเป็นข้าว ที่นิยมใช้บริโภคภายในครัวเรือน กอปรกับ ความเชื่อของเกษตรกรที่ว่า “ขอให้מיข้าวไว้ บริโภคก่อน” ส่วนในช่วงรอเก็บเกี่ยวผลผลิต เกษตรกรจะหันไปปลูกพืชไร่เช่น พริก ข้าวโพด เพื่อเป็นหารายได้เสริม ส่วนในช่วงหลัง ฤดูเก็บเกี่ยวแล้วเกษตรกรบางส่วนที่มี พื้นที่นาอยู่ในเขตชลประทานจะนิยมทำนา ปรัง และมีบางส่วนจะเลือกปลูกพืชเศรษฐกิจ อื่นเช่น ยาสูบ กระเทียม และถั่วเหลือง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรส่วนหนึ่งหัน ไปประกอบอาชีพเสริมตามที่ตนเองถนัดซึ่ง เป็นอาชีพนอกภาคการเกษตรรวมถึงอาชีพ รับจ้างในภาคการผลิตอื่น ๆ ส่วนเกษตรกร ในจังหวัดเชียงใหม่จะมีลักษณะเดียวกับ เกษตรกรในจังหวัดเชียงราย กล่าวคือ เกษตรกรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนาปี

เป็นอาชีพหลัก พันธุ์ข้าวที่นิยมเลือกปลูกคือ ข้าวเหนียว แต่เกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ จะประกอบอาชีพด้านเกษตรอื่นเป็นการเพิ่ม รายได้ และมีเกษตรกรบางส่วนที่ออกไป ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่ามีเกษตรกรจำนวน หนึ่งที่มีพื้นที่นามาก(ตั้งแต่15 ไร่ขึ้นไป) จะ ทำการเกษตรแบบผสมผสานโดยมีการ ปลูกพืชยืนต้นร่วมกับการขุดบ่อเลี้ยงปลาซึ่ง พบมากที่สุดคือเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย แต่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงใหม่ที่ ทำการเกษตรแบบผสมผสานมีน้อย

4.1.3 ฐานะทางเศรษฐกิจของ เกษตรกรตัวอย่าง

จากการสำรวจข้อมูลเกษตรกร ผู้ปลูกข้าวทั้งในจังหวัดเชียงรายและ เชียงใหม่ จะพบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะอยู่ในฐานะที่ไม่แตก ต่างกันมากนัก ยกเว้นเกษตรกรที่มีบุตร หลานประกอบอาชีพรับราชการหรือพนักงาน รัฐวิสาหกิจ รวมถึงองค์กรธุรกิจอื่นที่เข้มแข็ง จะมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าเกษตรกรที่ไม่มี บุตรหลานประกอบอาชีพดังกล่าว ซึ่งจาก การสอบถามพบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ขึ้นไม่ได้มาจากการประกอบอาชีพทำนาหรือ จากการทำการเกษตรประเภทอื่น แต่ได้มา จากรายได้ของสมาชิกในครัวเรือนที่ประกอบ อาชีพนอกภาคการเกษตร

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัด เชียงรายจะมีทรัพย์สินทั้งอยู่ในประเภท อุปกรณ์การเกษตรและทรัพย์สินประเภท อื่นๆ ทรัพย์สินประเภทอุปกรณ์การเกษตรที่ เกษตรกรเกือบทุกรายมีอยู่คือ รถไถเดินตาม รถพ่วง/รถอีแต่น และเครื่องพ่นยา ส่วนสิน

ทรัพย์สินประเภทอื่นจะประกอบไปด้วย รถยนต์ รถปิคอัพ รถมอเตอร์ไซด์ รวมเครื่องใช้ไฟฟ้า ประเภทโทรทัศน์ วิทยุ/เทป ตู้เย็น และทองคำ(ตารางที่ 4) นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบางรายสามารถปลูกสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ ซึ่งจากการสอบถามพบว่า ส่วน

ใหญ่จะได้รับรายได้จากสมาชิกของครัวเรือนที่ประกอบอาชีพอื่นมาปลูกสร้าง และที่สำคัญก็คือไม่ปรากฏว่าเกษตรกรรายใดที่สามารถปลูกสร้างที่อยู่อาศัยโดยไม่อาศัยรายได้นอกภาคการเกษตร

ตารางที่ 4 จำนวนครัวเรือนที่มีสินทรัพย์ประเภทต่าง ๆ ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

หน่วย : ครัวเรือน

ประเภทของสินทรัพย์	จังหวัดเชียงราย		จังหวัดเชียงใหม่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1.สินทรัพย์ประเภทอุปกรณ์การเกษตร				
1.1 รถไถนาเดินตาม	378	63.00	361	60.16
1.2 รถพ่วง/รถอีแต่น	245	40.83	394	65.67
1.3 เครื่องพ่นยา	316	52.67	501	83.50
2.สินทรัพย์ประเภทอื่น				
2.1 รถยนต์	17	2.83	67	11.17
2.2 รถปิคอัพ	193	32.17	291	48.50
2.3 รถมอเตอร์ไซด์	538	89.67	573	95.50
2.4 โทรทัศน์	576	96.00	600	100.00
2.5 ตู้เย็น	547	91.17	582	97.00
2.6 วิทยุ/เทป	600	100.00	600	100.00
2.7 เครื่องใช้ไฟฟ้าอื่นๆ	600	100.00	600	100.00
2.8 ทองคำ	390	65.00	473	78.83

ที่มา : จากการสำรวจ

หมายเหตุ : เกษตรกร 1 ราย มีทรัพย์สินมากกว่า 1 รายการ

ส่วนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า จะมีลักษณะการถือครองสินทรัพย์ในลักษณะเดียวกันกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงราย กล่าวคือ สินทรัพย์ที่เกษตรกรถืออยู่สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ สินทรัพย์ประเภทอุปกรณ์การเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบด้วย รถไถนาเดินตาม รองลงมาจะเป็นรถพ่วงหรือรถอีแต่น และเครื่องพ่นยา สินทรัพย์อีกประเภทหนึ่งเป็นสินทรัพย์ทั่วไป ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของยานพาหนะเช่น รถยนต์ รถปิคอัพ และรถมอเตอร์ไซด์ นอกจากนี้ก็จะเป็นสินทรัพย์ประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าเช่น โทรทัศน์ วิทยุ/เทป ตู้เย็น เครื่องเล่นวีดีโอ รวมถึงเครื่องซักผ้า เป็นต้น และยังมีเกษตรกรบางส่วนที่นิยมถือสินทรัพย์ในรูปของทองคำ (ตารางที่ 4)

นอกจากนี้จากการสำรวจยังพบอีกว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีอาชีพอื่นเสริมหรือเกษตรกรที่มีสมาชิกในครัวเรือนประกอบอาชีพอื่นเช่น รับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือรับจ้างในองค์กรธุรกิจอื่น จะมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว และจากการสอบถามถึงรายได้ที่นำไปซื้อสินทรัพย์ประเภทต่างๆ พบว่าส่วนใหญ่จะใช้เงินรายได้นอกภาคการเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวประกอบอาชีพทำนาเพราะต้องการผลิตข้าวไว้ใช้ในการบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น ไม่ได้มุ่งจะผลิตไว้เพื่อขาย นอกจากระดับราคาข้าวจะสูงขึ้นจนเป็นที่น่าพอใจเท่านั้นเกษตรกรจึงจะขาย ซึ่งจากการสำรวจยังพบอีกว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดียอมรับว่ารายได้จากการปลูกข้าวรวมถึงรายได้จากภาคการ

เกษตรไม่พอเพียงในการยังชีพได้ ดังนั้นหากเกษตรกรรายใดต้องการมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีต้องหันไปประกอบอาชีพอื่น

หากเปรียบเทียบฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงรายกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงใหม่แล้วจะพบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่จะสูงกว่าเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ศูนย์กลางด้านการศึกษา ซึ่งเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงใหม่ได้มีโอกาสจะได้รับผลประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้มากกว่า แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งสองจังหวัดได้รับสาธารณูปโภคโดยเฉพาะไฟฟ้าทุกพื้นที่จึงทำให้ครัวเรือนของเกษตรกรตัวอย่างทั้งสองจังหวัดมีเครื่องใช้ไฟฟ้าครบทุกครัวเรือน โดยเฉพาะวิทยุ/เทปและ โทรทัศน์ ซึ่งแสดงว่าการรับรู้ด้านข่าวสารของเกษตรกรอาจจะไม่แตกต่างกันมากนัก แต่อย่างไรก็ตามฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งสองจังหวัดจะเสริมสร้างโดยรายได้นอกภาคการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำนามากและได้นำพื้นที่ดังกล่าวไปดำเนินการผลิตแบบผสมผสานคือ ประกอบอาชีพด้านการเกษตรอื่นเช่น เลี้ยงปลา ควบคู่ไปกับการปลูกข้าว แต่เกษตรกรกลุ่มนี้ยังต้องพึ่งพารายได้นอกภาคการเกษตรในการเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจด้วยการประกอบอาชีพอื่นเสริมด้วยและเกษตรกรกลุ่มนี้ต้องได้รับการสนับสนุนเงินทุนจาก สหกรณ์การเกษตรหรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจึงจะสามารถดำเนินกิจกรรมดังกล่าว

ได้ดีและประสบผลสำเร็จ อย่างไรก็ตามการประกอบเกษตรกรกลุ่มนี้ก็ยืนยันว่า การประกอบอาชีพด้านการเกษตรสามารถเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจได้ช้ากว่าการประกอบอาชีพอื่น เพราะรายได้ไม่แน่นอน ดังนั้นเกษตรกรกลุ่มนี้จึงพยายามส่งเสริมให้บุตรศึกษาต่อในระดับสูงเพื่อที่จะได้ประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้ที่แน่นอน ซึ่งบางรายก็ได้อาศัยเงินกู้จากสถาบันการเงินดังกล่าวมาเป็นทุนการศึกษาให้กับบุตรธิดา

4.2 โครงสร้างรายได้และรายจ่าย

ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

จากการสำรวจข้อมูลเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ จะพบว่าโครงสร้างรายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่จะได้มาจากการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรหรือประกอบอาชีพด้านการเกษตรประเภทอื่น ส่วนทางด้านรายจ่ายจะพบว่า รายจ่ายส่วนใหญ่จะใช้ไปในการศึกษาของบุตรมากกว่าค่าใช้จ่ายในด้านการลงทุนในภาคการเกษตร ซึ่งรายละเอียดของผลการศึกษาพอจะสรุปได้ดังนี้คือ

4.2.1 โครงสร้างรายได้

จังหวัดเชียงราย เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงรายจะมีรายได้ตั้งแต่ 9,000-203,000 บาท หากคิดเป็นรายได้เฉลี่ยจะเท่ากับ 79,327.10 บาท/ครัวเรือน/ปี แต่หากจะพิจารณาโครงสร้างของรายได้จะพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงรายมีระดับรายได้ที่ต่ำกว่า 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีจำนวน 18 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 3.00 ในขณะที่เกษตรกรที่มีระดับรายได้ตั้งแต่ 15,001-45,000 บาท/ครัว

เรือน/ปี มีจำนวน 161 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.84 ส่วนเกษตรกรที่มีระดับรายได้เกินกว่า 45,000 บาท/ครัวเรือน/ปี แต่ไม่เกิน 90,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีจำนวน 144 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 24.0 เกษตรกรที่มีระดับรายได้ตั้งแต่ 90,001 บาท/ครัวเรือน/ปี แต่ไม่เกิน 135,000 บาท มีจำนวน 169 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.16 และเกษตรกรที่มีระดับรายได้ 135,001-190,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีจำนวน 99 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 16.50 และเป็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับเกษตรกรที่มีระดับรายได้สูงสุดคือมากกว่า 190,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีเพียง 9 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 1.5 ของครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งหากจะพิจารณาถึงภาพรวมพบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่จะมีระดับรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 90,000 บาท/ครัวเรือน/ปี คือมีจำนวนทั้งสิ้น 323 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 53.83 (ตารางที่ 5) และหากจะขยายฐานระดับรายได้ไปอีกก็จะพบว่าเกษตรกรที่มีระดับรายได้เฉลี่ยต่อปีไม่เกิน 120,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีถึง 457 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 76.17 ด้วยเหตุนี้จึงพอจะสรุปได้ว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงรายส่วนใหญ่มีระดับรายได้เฉลี่ยต่อปีก่อนช่วงต่ำ

หากจะพิจารณาถึงแหล่งที่มาของรายได้จะพบว่า เกษตรกรที่มีต่ำกว่า 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ส่วนใหญ่จะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ดีนักและจะมีขนาดที่ทำกินไม่เกิน 5 ไร่ กอปรกับไม่มีสมาชิกในครัวเรือนประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรเลย ส่วนเกษตรกรที่รายได้สูงเกินกว่า 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี แต่ไม่เกิน 45,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ลักษณะของการถือครองพื้นที่จะ

คล้ายกับเกษตรกรที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท เพียงแต่เกษตรกรกลุ่มนี้จะมีสมาชิกของครัวเรือนไปประกอบอาชีพรับจ้างภาคนอกเกษตรกรเช่น กรรมกรก่อสร้าง เป็นต้น และเป็นที่น่าสังเกตว่าเกษตรกรสองกลุ่มนี้มีสัดส่วนถึงร้อยละ 29.84 สูงกว่าเกษตรกรทุกกลุ่ม ส่วนเกษตรกรที่มีระดับรายได้มากกว่า 45,000 บาท/ครัวเรือน/ปี แต่ไม่เกิน 90,000 บาท/ครัวเรือน/ปี เกษตรกรกลุ่มนี้จะพื้นที่เพาะปลูกขนาดปานกลางคือ 10-15 ไร่ และบางครัวเรือนจะมีสมาชิกประกอบอาชีพอื่นอยู่ด้วย ส่วนเกษตรกรที่มีระดับรายได้มากกว่า 90,000 แต่ไม่เกิน 135,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพด้านการเกษตรอื่นผสมผสานกับการปลูกข้าวและมีสมาชิกในครัวเรือนออกไปประกอบอาชีพ

นอกภาคการเกษตร และเกษตรกรที่มีระดับรายได้มากกว่า 135,000 บาท/ครัวเรือน/ปีขึ้นไป เกษตรกรกลุ่มนี้ไม่ได้ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่จะประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตรเป็นหลักเช่น ค้าขาย รับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ รวมถึงพนักงานองค์กรธุรกิจอื่น เพียงแต่เกษตรกรกลุ่มนี้ต้องการทำนาเพื่อเอาข้าวไว้บริโภคในครัวเรือนเท่านั้น หากจะเปรียบเทียบโครงสร้างรายได้จากภาคการเกษตรและภาคนอกการเกษตรแล้วพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีถึงจำนวน 369 ครัวเรือน หรือร้อยละ 61.50 ของครัวเรือนตัวอย่าง มีรายได้จากภาคนอกการเกษตรมากกว่ารายได้จากภาคเกษตร (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 5 จำแนกเกษตรกรผู้ปลูกข้าวตามระดับรายได้

ช่วงรายได้ (บาท/ครัวเรือน/ปี)	จังหวัดเชียงราย		จังหวัดเชียงใหม่	
	จำนวน(ครัวเรือน)	ร้อยละ	จำนวน(ครัวเรือน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 15,000	18	3.00	13	2.16
15,001-30,000	64	10.67	37	6.17
30,001-45,000	97	16.17	61	10.16
45,001-60,000	77	12.83	52	8.67
60,001-75,000	21	3.50	34	5.67
75,001-90,000	46	7.67	55	9.17
90,001-105,000	51	8.50	68	11.33
105,001-120,000	83	13.83	47	7.83
120,001-135,000	35	5.83	79	13.17
135,001-150,000	55	9.17	72	12.00
150,001-165,000	17	2.83	25	4.17
165,001-190,000	27	4.50	41	6.83
190,001-205,000	9	1.50	16	2.67
รวม	600	100.00	600	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางที่ 6 จำแนกเกษตรกรตามสัดส่วนรายได้ภาคนอกเกษตรต่อรายได้รวม

สัดส่วนของรายได้นอก เกษตร/รายได้ รวม(ร้อยละ)	จังหวัดเชียงราย		จังหวัดเชียงใหม่	
	จำนวน(ครัวเรือน)	ร้อยละ	จำนวน(ครัวเรือน)	ร้อยละ
ต่ำกว่าร้อยละ 15.00	16	2.67	13	2.17
ร้อยละ 15.01-32.50	39	6.50	47	7.83
ร้อยละ 32.51-50.00	176	29.33	201	33.50
ร้อยละ 50.01-62.50	198	33.00	223	37.17
ร้อยละ 62.51-80.00	134	22.33	85	14.17
มากกว่าร้อยละ 80.00	37	6.17	31	5.16
รวม	600	100.00	600	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

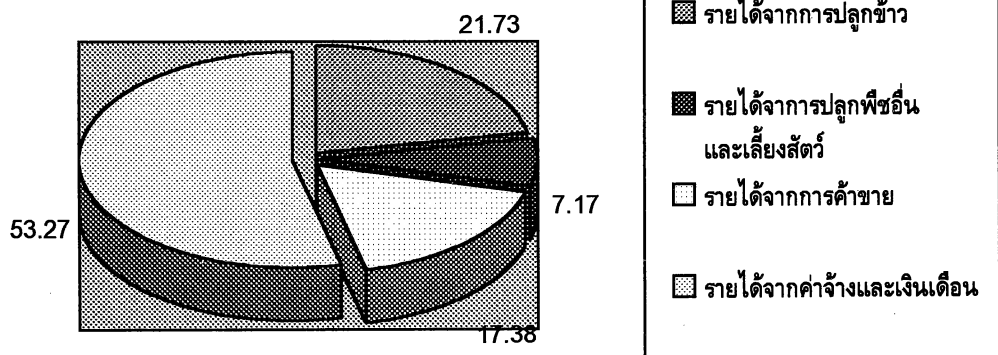
หมายเหตุ : ถ้าสัดส่วนที่คิดเป็นร้อยละมีค่าต่ำ ๆ หมายถึง รายได้จากภาคเกษตรสูงกว่ารายได้จากภาคนอกเกษตรแต่สัดส่วนที่คิดเป็นร้อยละมีค่าสูงแสดงว่ารายได้ภาคนอกเกษตรสูงกว่ารายได้ภาคเกษตร

ดังนั้นจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพอจะสรุปได้ว่า องค์ประกอบของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงรายจะได้มาจากรายได้ภาคการเกษตรและจากภาคนอกการเกษตรอื่นประกอบด้วยรายได้จากการปลูกข้าว รายได้จากการปลูกพืชชนิดอื่น รายได้จากการค้าขาย และรายได้จากค่าจ้าง เงินเดือน ซึ่งสัดส่วนของค่าจ้างและเงินเดือนจะมีสัดส่วนต่อรายได้รวมทั้งหมดสูงถึงร้อยละ 53.27 รองลงมาได้แก่รายได้จากการค้าขาย มีสัดส่วนเท่ากับร้อยละ 17.83 ส่วนรายได้จากภาคการเกษตรมีสัดส่วนโดยรวมทั้งหมดร้อยละ 28.90 โดยจำแนกเป็นรายได้จากการปลูกข้าวร้อยละ 21.73 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 7.17 เป็นรายได้

จากการปลูกพืชชนิดอื่นรวมถึงการเลี้ยงสัตว์(รูปที่ 1)

หากพิจารณาเฉพาะรายได้จากภาคการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงรายจะพบว่า เกษตรกรจะได้รับรายได้ส่วนใหญ่มาจากการปลูกข้าวมากที่สุดถึงร้อยละ 75.19 ของรายได้จากภาคการเกษตร ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 24.81 จะเป็นรายได้จากการปลูกพืชชนิดอื่นหลังจากฤดูทำนาแล้ว ซึ่งจากการสำรวจจะพบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงรายนิยมปลูกใบยาสูบ ถั่วเหลือง กระเทียม และข้าวโพด หลังฤดูปลูกข้าวหรือหลังฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว

รูปที่ 1 โครงสร้างรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงราย

ที่มา : จากการสำรวจ

จากองค์ประกอบของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกข้าวดังรูปที่ 1 พอจะสรุปได้ว่ารายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่มีได้มาจากการปลูกข้าวแต่จะได้มาจากการรับจ้างหรือเงินเดือน ซึ่งจากข้อมูลที่สามารถได้พบว่า การปลูกข้าวของเกษตรกรนั้นต้องการจะเก็บไว้ใช้ในการบริโภคเท่านั้น ยกเว้นเกษตรกรที่มีภาระหนี้สินหรือเกษตรกรที่มีความจำเป็นต้องใช้เงินจึงจะขาย แต่หากเกษตรกรรายนั้นเป็นลูกค้ำของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จะเลือกจำนำข้าวเปลือกเป็นแนวทางแรกก่อน นอกจากนี้ยังพบอีกว่าหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนส่วนหนึ่งจะไปประกอบอาชีพอื่นและได้ส่งเงินค่าจ้างหรือเงินเดือนมาให้ครอบครัวเพื่อใช้จ่ายในการว่าจ้างเพาะปลูกเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าว รวมถึงค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน

จังหวัดเชียงใหม่ รายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงใหม่โดยเฉลี่ยจะสูงกว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงรายคือ 97,833.21 บาท/ครัวเรือน/ปี และเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีระดับรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีจำนวน 13 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 2.16 เกษตรกรที่มีรายได้มากกว่า 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี แต่ไม่เกิน 45,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีเพียง 98 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 16.33 เกษตรกรที่มีระดับรายได้มากกว่า 45,000 แต่ไม่เกิน 90,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีจำนวน 141 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.51 ส่วนเกษตรกรที่มีระดับรายได้อยู่ในช่วง 90,001-135,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 194 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 32.33 และ

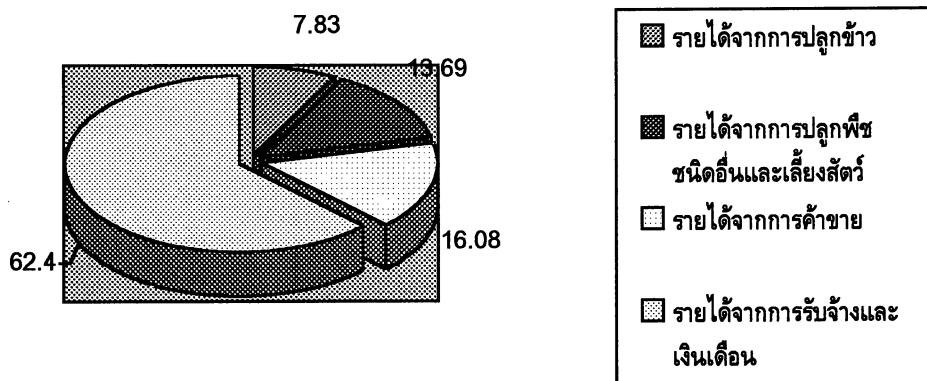
เกษตรกรที่มีระดับรายได้มากกว่า 135,000 บาท/ครัวเรือน/ปี แต่ไม่เกิน 190,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีจำนวน 138 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 23.0 ส่วนที่เหลือเป็นเกษตรกรที่มีรายได้มากกว่า 190,000 บาท/ครัวเรือน/ปี แต่ไม่เกิน 205,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีเพียงจำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.67(ตารางที่ 5) และเป็นที่น่าสนใจกว่ารายได้จากภาคการเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงใหม่กลับต่ำกว่ารายได้ภาคนอกการเกษตร(ตารางที่ 6) และนอกจากนี้เกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีระดับรายได้สูงกว่าเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย เพราะเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีระดับรายได้สูงกว่า 90,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีถึงร้อยละ 58.0 ในขณะที่จังหวัดเชียงรายมีเพียงร้อยละ 46.17 เท่านั้น และหากเปรียบเทียบจำนวนเกษตรกรที่มีระดับรายได้ในแต่ละช่วงจะพบว่า ในช่วงของระดับรายได้ที่ต่ำแล้วเกษตรกรในจังหวัดเชียงรายจะมีจำนวนมากกว่าจังหวัดเชียงใหม่ เช่น เกษตรกรในจังหวัดเชียงรายที่มีระดับรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 45,000 บาท/ครัวเรือน/ปี มีจำนวนถึง 179 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 29.84 ในขณะที่จังหวัดเชียงใหม่มีเพียง 111 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 18.49 ส่วนเกษตรกรที่มีระดับรายได้เกิน 135,000 บาท/ครัวเรือน/ปี ในจังหวัดเชียงรายมีเพียง 108 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 18.0 ขณะที่ในจังหวัดเชียงใหม่มีถึง 154 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 25.67

จากการสำรวจข้อมูลพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่จะตัดสินใจปลูกข้าวเพื่อใช้เพื่อการบริโภคเช่นเดียวกับเกษตรกรในจังหวัด

เชียงใหม่ และเกษตรกรตัวอย่างทุกรายก็ยืนยันในทิศทางเดียวกันว่าการประกอบอาชีพทำนาไม่สามารถจะเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีขึ้นเพราะ ต้นทุนการผลิตสูง ราคาราคาข้าวเปลือกไม่แน่นอน จึงมีเกษตรกรส่วนหนึ่งหันไปประกอบอาชีพอื่นแทนโดยเฉพาะอาชีพการรับจ้าง ค่าขายเป็นต้น นอกจากนี้เกษตรกรที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีต่างยอมรับว่า ตนเองมีรายได้

นอกภาคการเกษตรมากกว่ารายได้ภาคการเกษตร ซึ่งโครงสร้างรายได้ของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่พบว่ารายได้จากการทำนามีเพียงร้อยละ 7.83 ส่วนรายได้จากการปลูกพืชชนิดอื่นมีเพียงร้อยละ 13.69 และรายได้ที่มาจากการค้าขายร้อยละ 16.08 ที่เหลืออีกร้อยละ 62.40 มาจากการรับจ้างและเงินเดือนจากสมาชิกของครัวเรือน (รูปที่ 2)

รูปที่ 2 โครงสร้างรายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงใหม่

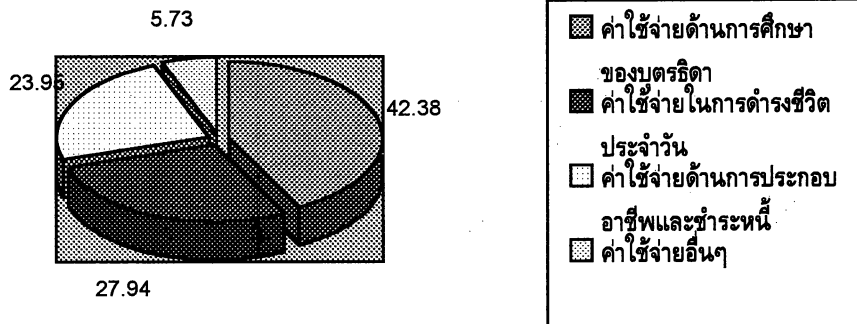
ที่มา : จากการสำรวจ

4.2.2 โครงสร้างรายจ่าย

จังหวัดเชียงใหม่ จากการสำรวจข้อมูลพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงใหม่มีค่าใช้จ่ายใกล้เคียงกับระดับรายได้ที่ได้รับ โดยรายจ่ายเฉลี่ยเท่ากับ 88,739.21 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ร้อยละ 42.38 จะเป็นค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของบุตรและธิดา รองลงมาร้อยละ 27.94 เป็นค่าใช้จ่ายประจำวัน และอีกร้อยละ 23.95 เป็นค่าใช้จ่ายด้านการประกอบอาชีพ รวมถึงการชำระหนี้ ส่วนที่เหลือ 5.73 เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ อันประกอบด้วย ค่ารักษา

พยาบาล ค่าเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น (รูปที่ 3) จากโครงสร้างของค่าใช้จ่ายดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวทุกครัวเรือนมุ่งหวังให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการประกอบอาชีพซึ่งมีจำนวนที่ต่ำกว่าค่าใช้จ่ายประเภทแรกเกือบเท่าตัวนั้นด้วยสาเหตุ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวไม่ประสงค์จะลงทุนในอาชีพนี้มากนักเพราะผลตอบแทนที่ได้รับไม่คุ้มกับเงินทุนที่ลงไป การปลูกข้าวจึงเป็นการปลูกไว้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก

รูปที่ 3 โครงสร้างค่าใช้จ่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงราย

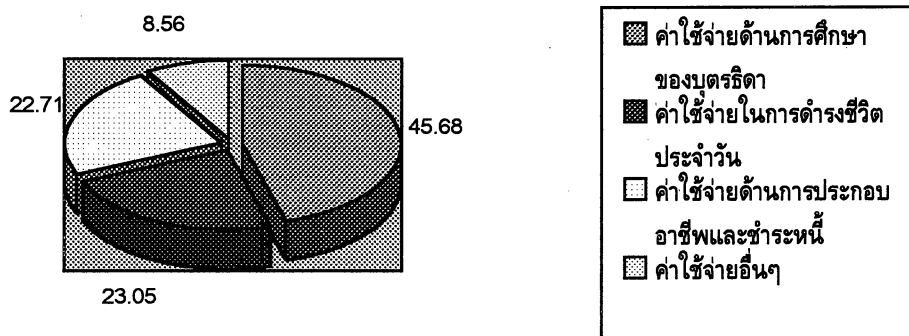

ที่มา : จากการสำรวจ

จังหวัดเชียงใหม่ โครงสร้างรายจ่ายของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะคล้ายกับโครงสร้างรายจ่ายของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย แตกต่างกันเพียงรายจ่ายเฉลี่ยของ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงใหม่มีรายจ่ายเฉลี่ยเท่ากับ 101,522.47 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งสูงกว่าเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย ส่วนโครงสร้างค่าใช้จ่ายจะประกอบไปด้วย ค่าใช้จ่ายเพื่อ

การศึกษาร้อยละ 45.68 รองลงมาได้แก่ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนร้อยละ 23.05 และค่าใช้จ่ายด้านลงทุนในการประกอบอาชีพและชำระหนี้เท่ากับ 22.71 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 8.56 เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่นค่ารักษาพยาบาล ค่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น (รูปที่ 4) ส่วนเหตุผลที่โครงสร้างค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาลงสุดนั้นก็มิใช่เหตุผลเช่นเดียวกันกับเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย

รูปที่ 4 โครงสร้างรายจ่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงใหม่

ที่มา : จากการสำรวจ

อย่างไรก็ดีจากการสำรวจข้อมูลพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในจังหวัดเชียงรายที่มีระดับรายได้โดยเฉลี่ยต่ำกว่ารายจ่ายโดยเฉลี่ยถึง 8,812.11 บาท/ครัวเรือน/ปี ในขณะที่จังหวัดเชียงใหม่มีเพียง 3,689.26 บาท/ครัวเรือน/ปี และหากพิจารณาจำนวนเกษตรกรที่มีระดับรายได้ต่ำกว่ารายจ่ายพบว่าจังหวัดเชียงรายมีจำนวน 338 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 56.33 จังหวัดเชียงใหม่มีจำนวน 331 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 55.17 ในขณะที่จำนวนเกษตรกรที่มีระดับรายได้ใกล้เคียงกับระดับรายจ่ายในจังหวัดเชียงรายมีจำนวน 209 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 34.83 จังหวัดเชียงใหม่มีจำนวน 170 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.33 ส่วนเกษตรกรที่มีระดับรายได้สูงกว่าระดับรายจ่ายในจังหวัดเชียงรายมีจำนวน 53 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.84 ในขณะที่จังหวัดเชียงใหม่มีจำนวน 99 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 16.50 ซึ่งหากพิจารณาข้อมูลด้านฐานะทางเศรษฐกิจที่กล่าวมาแล้วซึ่งพบว่าเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้เหตุผล

ประการหนึ่งที่จะสนับสนุนผลการศึกษาก็คือ มีจำนวนเกษตรกรที่มีระดับรายได้สูงกว่าระดับรายจ่ายมากกว่าเกษตรกรในจังหวัดเชียงรายแต่หากพิจารณาโดยรวมก็จะพบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งสองจังหวัดมีระดับรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าระดับรายจ่ายโดยเฉลี่ย และเกษตรกรที่มีระดับรายได้ต่ำกว่ารายจ่ายจะเป็นเกษตรกรที่มีระดับรายได้ต่ำกว่า 90,000 บาท/ครัวเรือน/ปี รวมถึงเกษตรกรกลุ่มนี้จะประกอบอาชีพทำนา และปลูกพืชชนิดอื่นเป็นสำคัญ มีบางส่วนเท่านั้นที่มีสมาชิกครัวเรือนไปประกอบอาชีพอื่นแต่ก็เป็นอาชีพกรรมกรรับจ้าง ด้วยเหตุนี้เกษตรกรกลุ่มนี้จึงมีภาระหนี้ทั้งในระบบธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การเกษตร และมีบางครัวเรือนที่มีหนี้สินกับนายทุนเงินกู้ ซึ่งเกษตรกรกลุ่มนี้ยอมรับว่าภาระหนี้ดังกล่าวจะกู้มาเพื่อการใช้จ่ายเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายการศึกษาของบุตร และมีความคาดหวังว่าหากบุตรสำเร็จการศึกษาแล้วจะสามารถหารายได้มาชำระหนี้ดังกล่าวได้ แต่ก็มีเกษตรกรกลุ่มนี้บางส่วนที่ต้องการขายที่ดิน

ทำกินเพื่อชำระหนี้ดังกล่าวเพราะ เกษตรกรกลุ่มนี้ยอมรับว่ารายได้จากการประกอบอาชีพทางการเกษตรไม่สามารถที่จะชำระหนี้สินดังกล่าวได้

5. ทศนคติของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านรายได้และรายจ่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งจังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ จะพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะต้องเสาะแสวงหารายได้จากนอกภาคการเกษตร ซึ่งเป็นแหล่งรายได้ที่มีความมั่นคงมากที่สุด และโครงสร้างของรายจ่ายของเกษตรกรผู้ปลูกความส่วนใหญ่จะเป็นค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของบุตรธิดา

จากการสำรวจข้อมูลพบว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งสองจังหวัดเห็นว่า การประกอบอาชีพทำนาและเกษตรกรรมประเภทกสิกรรมไม่สามารถที่จะสร้างรายได้ให้ครัวเรือนเพราะการประกอบอาชีพดังกล่าวจะต้องลงทุนในจำนวนที่สูงแต่ผลตอบแทนไม่คุ้มกับเงินทุนที่ลงไป และระบบการตลาดของภาคการเกษตรผู้ผลิตไม่มีส่วนกำหนดราคาส่งผลทำให้ช่วงใดที่ผลผลิตออกมามากระดับราคาจะตกต่ำรายได้ที่ได้รับก็จะเท่าเดิมหรือต่ำกว่าเดิมในขณะที่ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ด้วยเหตุนี้เกษตรกรส่วนใหญ่มักจะประสบปัญหาการผ่อนชำระหนี้มาโดยตลอด เหตุผลที่เกษตรกรจำต้องประกอบอาชีพดังกล่าวเพราะไม่มีทางเลือก ส่วนเกษตรกรที่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพจะทำการเพาะปลูกข้าวไว้เพื่อการบริโภคเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เกษตรกรหลายรายที่เป็นเจ้าของที่ดิน

จึงมีความประสงค์ที่จะขายที่ดินของตนเองเพื่อนำเงินไปประกอบอาชีพอื่นหรือนำไปฝากสถาบันการเงินเพื่อรับดอกเบี้ย จากปัญหาดังกล่าวเกษตรกรตัวอย่างทุกรายให้ข้อมูลตรงกันว่า การประกอบอาชีพด้านการเกษตรโดยเฉพาะการปลูกข้าวอาจจะเปลี่ยนรูปแบบการผลิตแบบรายย่อยเป็นการผลิตในพื้นที่ขนาดใหญ่กล่าวคือ จะต้องใช้ต้นทุนที่สูงทั้งในการซื้อที่ดินและเครื่องจักรอุปกรณ์ที่ทันสมัย ซึ่งรูปแบบดังกล่าวจะเป็นรูปแบบทำการเกษตรของต่างประเทศ ซึ่งเกษตรกรรายย่อยเหล่านี้คงไม่สามารถจัดหาเงินทุนในจำนวนที่สูงได้ และหากไม่สามารถดำเนินการผลิตในรูปแบบดังกล่าวได้เกษตรกรตัวอย่างทั้งหมดได้ให้ข้อสรุปในลักษณะเดียวกันว่า “การประกอบอาชีพด้านการเกษตรโดยเฉพาะการทำนา” อาจจะสูญหายจากโครงสร้างการผลิตของประเทศได้เพราะในขณะนี้จำนวนพื้นที่และจำนวนผู้ประกอบอาชีพลดลงทุกปี และมีแนวโน้มที่จะลดลงอีก กอปรกับเด็กและเยาวชนเองก็ไม่มี ความประสงค์ที่จะมาประกอบอาชีพดังกล่าว แม้แต่เกษตรกรที่มีฐานะยากจนก็ยังมุ่งหวังที่จะส่งเสียให้บุตรธิดาได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อจะได้ไปประกอบอาชีพอื่นซึ่งมีความมั่นคงและสามารถเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี ดังนั้นกล่าวข้างต้นอาจจะเป็นจริงได้ในอนาคตอันใกล้

6. ข้อสรุป

จากผลการศึกษาโครงสร้างรายได้และรายจ่ายของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวทั้งในจังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่พอจะสรุปได้ดังนี้คือ

6.1 รายได้ของเกษตรกรทั้งทั้งสองจังหวัด จะได้มาจากการประกอบอาชีพนอกภาคการ เกษตรเป็นสำคัญ ในขณะที่รายได้ในภาคการ เกษตรโดยเฉพาะรายได้จากการปลูกข้าวนั้น ค่อนข้างต่ำมาก ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรปลูก ข้าวไว้เพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น ไม่ได้ปลูกไว้เพื่อการค้าแต่อย่างใด

6.2 เกษตรกรสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ ของตนเองให้ดีขึ้น โดยอาศัยรายได้จากภาค นอกการเกษตรเป็นสำคัญ เพราะจากผลการ ศึกษาจะเห็นได้ว่า รายได้ในภาคการเกษตร ต่ำมากไม่พอเพียงต่อการยังชีพได้ และจาก ผลการศึกษายังพบว่าไม่มีเกษตรกรรายได้ที่ สามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจโดยไม่พึ่ง พารายได้จากนอกภาคการเกษตร

6.3 ทิศนคติในการประกอบอาชีพทำนา ของเกษตรกรเปลี่ยนแปลงไป เกษตรกรไม่ สนับสนุนให้บุตรประกอบอาชีพดังกล่าว ด้วย เหตุนี้เกษตรกรทุกรายจึงพยายามจะให้บุตร ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นเพื่อจะได้ประกอบ อาชีพอื่นที่มีความมั่นคงด้านรายได้ รวมถึง รายได้ที่ได้รับจะสูงกว่าการประกอบอาชีพ

ด้านการเกษตรและยังเป็นที่ยอมรับของคน ในสังคม คำนิยมดังกล่าวจึงส่งผลทำให้ เกษตรกรส่วนใหญ่ประสงค์ที่จะขายที่ดินของ ตนเอง ซึ่งหากเป็นเช่นนี้พื้นที่ที่ทำการ เกษตรจะลดลง และสุดท้ายอาชีพการทำนา อาจจะเป็นตำนานหนึ่งที่เลือนลางกันใน อนาคต

จากผลการศึกษาและข้อสรุปดังกล่าว หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจึงน่าจะให้ความสนใจในเรื่องดังกล่าวเช่น จัดทำแผนแม่บทที่ สามารถนำไปปฏิบัติได้เพื่อช่วยเหลือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ยังคงประกอบอาชีพดัง กล่าวอยู่อย่างแท้จริง เพราะที่ผ่านมาต้อง ยอมรับว่ารัฐเองไม่เคยมีแผนแม่บทในด้าน การเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนาอย่าง แท้จริง หากรัฐยังคงปล่อยให้เกษตรกร ประกอบอาชีพของตนเองให้เป็นไปตาม ยถากรรม ผลที่จะเกิดในระยะยาวก็คือ ประเทศไทยอาจจะเป็นประเทศแรกที่เปลี่ยน จากลักษณะประเทศผู้ส่งออกข้าวเป็นอันดับ หนึ่งของโลกมาเป็นผู้นำเข้าข้าวอันดับหนึ่ง ของโลก

บรรณานุกรม

- ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์. การกระจายรายได้ในภาคเกษตรกรรมของไทย. [ม.ป.ท., ม.ป.พ., ม.ป.ป.]
 ชูชาติ อรัณภรณ์. "การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาคการเกษตร," วารสารเศรษฐกิจธนาคาร
 กรุงเทพ จำกัด (มหาชน). 28, 7 (กรกฎาคม 2539) : 23-25.
- ทองโรจน์ อ่อนจันทร์. ปัญหาความยากจนและนโยบายของรัฐ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
 เกษตรศาสตร์, 2525.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. สำนักงานภาคเหนือ. "ภาวะเศรษฐกิจภาคเหนือปี 2541," ใน รายงาน
 เศรษฐกิจและการเงินภาคเหนือปี 2541. เชียงใหม่ : ธนาคาร, 2542.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
 และสังคมแห่งชาติฉบับที่เจ็ด. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2541.
- อารีย์ เชื้อเมืองพาน และสมคิดแก้วทิพย์. รายงานผลการวิจัยเรื่องการศึกษาผลตอบแทนทาง
 เศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 เปรียบเทียบกับข้าวพันธุ์อื่น.
 เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2542.

ใบบอกรับเป็นสมาชิก

ข้าพเจ้า.....อยู่บ้านเลขที่.....
ถนน..... ตำบล..... อำเภอ/เขต.....
จังหวัด..... โทร.....

มีความประสงค์จะบอกรับเป็น “สมาชิการสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่”
มีกำหนด.....ปี ในอัตรา 180.- บาท ต่อปี

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่..... ปีที่..... ถึงฉบับที่..... ปีที่.....

ลงชื่อ.....

(ผู้บอกรับเป็นสมาชิก)

(กรุณาส่งเช็คหรือธนาคัติ ส่งจ่ายในนามของ นางสาวตอณรงค์ ชมพล)